

Kulturne značilnosti slovenske vojske in družbe¹

Gašper Ferme

Uvod

219

Preučevanje vojaških institucij, njihovih struktur in razmerja z družbo se je v sodobnem političnem in družbenem imaginariju znova znašlo v ospredju. Ob ponovni krepitvi konfliktov in geopolitičnega rivalstva je vojska hkrati jamstvo državne suverenosti in pomemben akter širših družbenih procesov. Vojna v Ukrajini je v Evropo vrnila konvencionalno bojevanje in sprožila temeljit razmislek o obrambnih drži zavezništva. Sočasno konflikti na Bližnjem vzhodu ter vse izrazitejše tekmovanje med ZDA in Kitajsko – zlasti v Indo-pacifiški regiji – nakazujejo preoblikovanje mednarodnega reda. Znotraj Nata so te razmere spodbudile spremembe obrambnih politik. Države, ki so bile pri izdatkih za obrambo zgodovinsko zadržane, so trend obrnile in povečale vložke v vojaško pripravljenost. Ob tem se znova odpirajo razprave o naborništvu, ki so ga nekatere evropske države v omejeni obliki ponovno uvedle ali pa o tem razmišljajo (npr. Nemčija). Predvsem gre za kombiniranje delnega nabornišтва s profesionalnim jedrom (npr. Litva, Latvija, Hrvaška, Švedska). V več državah (npr. Norveška, Estonija, Grčija, Turčija, Finska, Danska) je obvezno služenje vojaškega roka stalnica.

V takšnem kontekstu je smiselno vojsko obravnavati kot družbeno institucijo, vpeto v kulturno in politično tkivo držav. To odpira vprašanja reprezentativnosti, kohezije in širših posledic za civilno-vojaška razmerja. Eden osrednjih raziskovalnih fokusov je vrzel med civilno in vojaško sfero, ideja, da se vojska kot institucija lahko preveč oddalji od ostale družbe, ki ji služi, izhaja pa iz zgodovinske ločenosti vojske in civilne družbe ter poudarja posebne kulture norme vojaške profesije

1 Prispevek je rezultat raziskovanja v okviru NRP Ogramboslovje (P5-0206), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.

(Huntington, 1957) in možen porast razlik v vrednotah in preferencah med civilnim prebivalstvom in vojsko (npr. Feaver in Kohn, 2001; Schake in Mattis, 2016). Tak razkorak lahko vpliva na medsebojno razumevanje, oblikovanje politik in učinkovitost vojaškega aparata.

Slovensko vedenje o teh razlikah – tudi glede kulturnih dejavnikov – je za zdaj razmeroma skromno. V pričujočem prispevku tako empirično obravnavamo kulturne posebnosti Slovenske vojske (SV) v primerjavi s širšo družbo. S tem prispevamo k razpravi o civilno-vojaških razmerjih z empirično podprtim vpogledom. Ugotovitve imajo tudi praktične implikacije za oblikovalce politik in vojaško poveljstvo pri krepitvi reprezentativnosti, integracije in kohezije med vojsko in družbo.

Civilno-vojaška vrzel

Začetne dileme o (dez)integraciji med vojsko in družbo vzniknejo v dialogu med Huntingtonom (1957) in Janowitzem (1960), čeprav je bila sociologija vojske tedaj še podrejena tema. Temeljno vprašanje je bilo, ali naj se vojska kot inherentno konservativna organizacija prilagodi vse bolj liberalnim družbenim vrednotam ali pa naj se družba »približa« vojaški normativnosti. Huntington (prav tam) po 2. svetovni vojni problem vidi v ideološkem razkoraku med konservativnim častniškim zborom in bolj liberalno, individualistično družbo; velikost te vrzeli pojasnjuje z ravno zunanje grožnje in s poskusi civilnih voditeljev, da »preoblikujejo« vojsko po lastni podobi, kar naj bi škodovalo učinkovitosti. Janowitz (prav tam) z njim deli del diagnoze, vendar rešitev išče v prilagoditvi vojske družbenim potrebam in tehnološkim spremembam, saj pretirano izolirana vojska erodira civilni nadzor, izgublja zaupanje in učinkovitost, zato naj se bolj zbliža s civilno kulturo.

Vietnamska izkušnja je to razmerje ponovno pomaknila v središče pozornosti in zaostrela antagonizem med vojaškimi in civilnimi elitami (Feaver in Kohn, 2001: 3). Konec nabornišтва je preoblikoval demografijo oboroženih sil in vzpostavil podobnost med vojaško in civilno službo (glej Moskos, 1997); vojska je morala na trgu dela tekmovati za kadre, kar je obudilo stare bojazni glede nerazumevanja družbe, nepoznavanja vojaških vprašanj, padec učinkovitosti in izolacijo vojske. V razpravo se je močno vpisalo tudi feministično gibanje – od pozivov k bojkotu do zahtev po polni integraciji žensk v oborožene sile.

Nadalje se ta razprava obudi ob geopolitičnem preobratu konec tisočletja. Janowitzevi »nasledniki« so trdili, da se profesionalna vojska oddaljuje od civilnega okolja (Bacevich in Kohn, 1997; Ricks, 1997; Holsti, 1998), Huntingtonovi

pa, da se je civilna kultura tako odmaknila od tradicionalnih vrednot, da izničuje potrebne civilno-vojaške razlike (Hillen, 1998; Webb, 2000). Feaver in Kohn (2001: 2–4) iz tega izluščita štiri teze vsakega tabora. Po prepričanju Janowitzeve linije je prišlo do: (i) ideološkega odmika – pretežno konservativna in bolj religiozna vojska, povezana z republikanci (Bacevich in Kohn, 1997; Holsti, 1998); (ii) odtujenosti in celo sovražnosti do civilnega okolja (McIsaac in Verdugo, 1995; Maslowski, 1990); (iii) odpora do sprememb (vključevanje žensk in »homoseksualcev«) in do izvajanja konstabularnih² nalog (Hutcheson, 1996; Kier, 1998); ter (iv) širjenja avtonomije in izmikanja civilnemu nadzoru, ki erodirata javno percepcijo vojske (Danzig, 1999). Huntingtonov tabor je trdil naslednje: (i) vojska je bliže širši družbi kot kulturno-političnim elitam (Webb, 1997; 1998; 2000; Hillen, 1998); (ii) elite so nevedne, brezbrizne in do vojske sovražne, uporabljajo jo kot laboratorij družbenih eksperimentov (Kitfield, 2000; Murchison, 1999); (iii) mikroupravljanje in »politična korektnost« dušita njeno učinkovitost (Sarkesian, 1998; Webb, 1999); (iv) ker je podpora javnosti visoka, je vrednotna vrzel postranskega pomena, problem so elite, odtujene od javnega mnenja (Maynes, 1999). Avtorji pri tem ločijo vrzel med vojsko in civilnimi elitami od vrzeli med vojsko in množično družbo.

Prelom prinese projekt TISS (*Triangle Institute for Security Studies*), ki sistematično izmeri to vrzel v ZDA in njene učinke na učinkovitost in sodelovanje (Feaver in Kohn, 2001). Ugotovijo, da so častniki bolj konservativni od civilnih elit, ne pa nujno tudi od splošne javnosti; hkrati so nadpovprečno naklonjeni državljskim svoboščinam. Strankarsko se izrazito nagibajo k republikancem (razmerje je približno osem proti ena). Najbolj skrb vzbujajoč pa je obseg javne nevednosti o civilno-vojaških razmerjih (prav tam:471).

Raziskave v Evropi so v veliki meri potrdile obstoj vrzeli med civilnim prebivalstvom in oboroženimi silami (glej Strachan, 2003; Vennesson, 2003; Caforio in Kummel, 2005; Caforio, 2007). Strachan za Združeno kraljestvo pokaže, da gre pri tej vrzeli bolj za zgodovinsko kontinuiteto. Vennesson (2003) ugotavlja, da so se odnosi v Franciji po letu 1945 izboljšali, a ostaja vrzel med javnim dojemanjem in doktrino. Nadalje mednarodna primerjalna študija ERGOMAS preuči kulturne razlike znotraj demokratičnih držav in primerja ugotovitve v zvezi z njimi, pri čemer analiza kulturnih razlik med kadeti in njihovimi civilnimi vrstniki (tj. med »bodočimi elitami«) pokaže, da je opustitev nabornišтва v več državah (npr. Francija, Italija, Romunija, Slovenija, Španija) še bolj poudarila

2 Gre za odmik od tradicionalnih bojnih nalog, predvsem za delovanje v misijah in operacijah vzdrževanja in ohranjanja miru, policijskih nalog, za notranjo uporabo sil in podobno.

razlike med bodočimi elitami. V drugih državah so zgodovinske napetosti izvirale iz reform, uporabe vojske znotraj države ali političnih tranzicij (Caforio, 2007, str. 328). Ali je šlo za reforme (Švedska, Nemčija), za notranjo uporabo sil (JAR), za veliko tranzicijo (Španija po Francu, postsocialistična Evropa, tudi Slovenija), vojaške posege v politiko (Turčija, Grčija) ali pa za proračunsko-nabavne afere (Švica). Kljub temu se trend v večini držav, tudi Sloveniji, nagiba k zmanjševanju napetosti med civilno in vojaško sfero, čeprav »klasična« sporna polja – vojaški proračun, modernizacija in status pripadnikov/-ic – ostajajo. Caforio (prav tam) strukturne vzroke (kulturno-mentalne razlike, deficit razumevanja obrambnega področja med politiki) razloči od pogojnih (pacifizem, religiozni ekstremizmi, zakonodajne vrzeli, informacijski deficiti, nabavne afere, spremembe mednarodnega okolja).

Razprava o konvergenci/divergenci med ... je privedla do natančnejšega pojmovanja. Rahbek-Clemmensen in drugi (2012) opozorijo, da civilno-vojaška vrzel pogosto zajema povsem različne pojave. Zato predlagajo štiri idealnotipske dimenzije: kulturno, socio-strukturno (demografsko), politično-preferenčno in institucionalno. Kulturna dimenzija zajema razlike v prepričanjih in vrednotah, demografska poudarja selekcijske vzorce (npr. večji delež družbeno manj privilegiranih v vojski), medtem ko »elitna« dimenzija sledi razlikam v političnih preferencah med vojaškimi in civilnimi odločevalci, institucionalna pa poudarja nasprotja interesov med oboroženimi silami in drugimi javnimi institucijami.

V nedavnih raziskavah Hines in drugi (2015) ugotavljajo, da britanska javnost kljub družbenim spremembam in manj neposrednim stikom z vojsko vztrajno visoko ceni oborožene sile. Ocene ostajajo stabilne tudi, ko javnost posameznim operacijam nasprotuje. Ključna ločnica poteka med politiko napotitev in pripadniki/-icami, ki jih javnost vidi kot profesionalne in kompetentne. Rezultati zato ne podpirajo teze, da se je »vrzel« spremenila v »prepad« (Hines in drugi, 2015: 704–705). V ZDA Schake in Mattis (2016) identificirata enajst dejavnikov civilno-vojaške vrzeli: (i) nepoznavanje vojske v javnosti; (ii) strateške razlike zaradi manka veteranov med odločevalci; (iii) izolacija vojske; (iv) kulturne razlike; (v) erozija učinkovitosti; (vi) spreminjajoče se civilno-vojaške norme; (vii) razlike v dojemanju žrtev; (viii) samopoveličevanje vojske; (ix) razhajanja med vojsko in civilnimi elitami; (x) širitev nebojnih nalog; (xi) osebna poznanstva. Ugotovita, da so vrzeli prisotne, a zaupanje javnosti v vojsko ostaja visoko, medtem ko je njeno razumevanje vojske slabo, kar učinkuje na strategijo, trajnost podpore operacijam in položaj veteranov (Schake in Mattis, 2016: 216–217). Thomson in drugi (2019) pokažejo, da medorganizacijsko izobraževanje (seminarji/forumi) izboljša sodelovanje in lahko zmanjšuje to vrzel. De Angelis in drugi (2020) ugotavljajo izrazite razlike v rabi družbenih omrežij. Civilni podiplomski študenti povprečno

v veliko večji meri uporabljajo socialna omrežja kot njihovi vojaški vrstniki (De Angelis in drugi, 2020: 22), kar implicira različne komunikacijske ekosisteme, pomembne za civilno-vojaški stik. Zwald in Berejikian (2021) primerjata militaristična nagnjenja, internacionalizem in zaznane grožnje. Sistematičnih razlik v militarizmu med vojsko in javnostjo ni, častniki pa pogosteje podpirajo mednarodno vključenost ZDA in ostreje zaznavajo grožnje, vključno z večjo verjetnostjo poslabšanja nacionalne varnosti v naslednjem desetletju. Razlike se pojavljajo tudi pri oceni verjetnosti konvencionalnih, jedrskih in kibernetičnih konfliktov. Avtorja skleneta, da – čeprav ne gre za Huntingtonovo »dihotomijo« – pomembne razlike med ... v prepričanjih vztrajajo (Zwald in Berejikian, 2021: 16–17).

Proučevanje v Sloveniji

Civilno-vojaški odnosi v Sloveniji so zrasli iz jugoslovanskega konteksta, značilnega za številne evropske socialistične države: razmerje med komunistično partijo in vojsko se je oblikovalo v ciklih politične liberalizacije in po logiki socialistične državnosti (Garb, 1998: 71). Osrednja značilnost je bil strog strankarski nadzor nad oboroženimi silami, učinkovit, dokler je bila vladajoča stranka trdna (prav tam.; Jelušič, 1998: 77). V Jugoslaviji je JLA opravljala dvojno nalogo – obrambo države in njene ozemelske celovitosti ter varovanje socializma. Klasičen razvojni lok civilno-vojaških razmerij je imel tri faze (Remington, 1978: 263–264): povojno neločljivost partije in vojske; profesionalizacijo v šestdesetih letih (tudi kot odgovor na sovjetsko grožnjo) s krepitvijo korporativnih interesov; v sedemdesetih letih pa obnovo statusa vojske z ustavnim priznanjem njene politične vloge. Antifašistična tradicija in spor z informbirojem sta povečala prestiž vojske, visoka politizacija pa legitimirala vladavino partije (Jelušič, 1997: 145). Poseben položaj JLA je krepil njen vpliv na notranjo in zunanjo politiko. Z naraščajočimi osamosvojitvenimi težnjami je prišlo do razkroja zaupanja med vojaškimi in civilnimi voditelji. V času razpadanja SFRJ je JLA zaznala (in soustvarila) primanjkljaj civilnega nadzora, kar je vodilo v razkroj tega nadzora (Furlan, 2012: 85). Krizo je poglobila paraliza zveznega predsedstva ob izstopu predstavnikov Srbije, Vojvodine in Črne gore iz njega (Furlan, 2012: 86). Preplet gospodarske, socialne, politične in moralne krize, razpad zveznih struktur ter pozivi različnih skupin, naj JLA intervenira, so širili politično vlogo vojske; pri delu vrha JLA so se kazale pučistične poteze (Bebler, 1992, v: Furlan, 2012: 86; Furlan, 2012: 86).

Zavedanje o pomenu civilno-vojaških razmerij je med slovenskimi politikami in strokovnjaki hitro raslo (Furlan, 2012: 86). Na ustanovnem zboru Slovenske demokratične zveze je bilo izrecno zahtevano oblikovanje civilnega nadzora nad

vojsko, policijo in obveščevalnimi službami (Rupel, 1992a, v Furlan, 2012: 86). Po nastanku prve demokratične vlade maja 1990 se je začelo utrjevanje demokratičnih civilno-vojaških razmerij: pristojnosti nad Teritorialno obrambo so prešle na republiško predsedstvo, ki je poveljevanje preneslo na republiškega sekretarja za ljudsko obrambo; ustavne spremembe so utrdile slovenske pristojnosti (Furlan, 2012: 90). Zakon o obrambi in zaščiti (ZOZ) je razmejil pristojnosti zakonodajne in izvršilne veje oblasti, poveljniška pooblastila so bila prenesena na slovenske institucije.

Po osamosvojitvi je slovenska sociologija vojske integracijo SV v širšo družbo ocenjevala posredno. Legalnost in legitimnost sta temelj družbene vloge vojske; politična legitimnost je odvisna od skladnosti z vladajočo politično kulturo, neskladnost pa vodi v odtujenost in delegitimacijo (Jelušič, 1997). Po osamosvojitvi je SV legitimnost utrjevala s politično nevtralnostjo (npr. prepoved članstva v strankah) in pomočjo ob nesrečah (Jelušič, 1997: 217). Bebler (2005) ugotavlja, da so slovenska civilno-vojaška razmerja demokratična, ne pa »zdrava«, in sicer zaradi široke civilne dominacije, prekrivanja nadzornih mehanizmov, pretiranega »pociviljenja« obrambnega resorja, upada profesionalizma in odsotnosti »provojaškega« lobija. Institucionalizacijo nadzora podrobno analizirata Grizold (1997; 2001) in Furlan (2012), ki opozarjata na stagnacijo v razvoju. Garb (2009; 2017) je razpravljala o konvergenci in divergenci: vojska naj bi odsevala strukturo in vrednote družbe (Garb, 2009: 106), njena oblika pa je delno funkcija družbenega okolja (prav tam: 107). V Sloveniji vojaško izobraževanje kombinira civilne programe in specializirano usposabljanje, pri čemer se ob splošnem zadovoljstvu pojavljajo tudi zahteve po bolj vojaško usmerjenem kurikulumu, večji osredotočenosti na obvladovanje praktičnih veščin in zgodnejšem vključevanju častnikov ter tudi zahteve po krepitvi profesionalne etike (Kotnik-Dvojmoč, 1999; Garb, 2017: 37–39).

Raziskave javnega mnenja med drugim raziskujejo dojemanje varnosti, vloge SV in percepcijo vojaškega poklica (Jelušič in drugi, 2005; Malešič in drugi, 2007; 2009; 2012). Ohranitev zaupanja v SV – v Sloveniji je relativno višje, kot ga je deležna večina institucij – temelji na premoščanju razlik med civilnimi in vojaškimi vrednotami (Malešič in drugi, 2015: 65–66), vendar je poznavanje poslanstva in delovanja SV omejeno (Malešič, 2012). Študije varnostne kulture izpostavljajo »varnostni mehurček« in nizko toleranco do tveganja (Vuga Beršnak, 2014: 375–376; 2021: 42–57). Novejše raziskave naslavlajo vsakdanjik civilnega in vojaškega okolja – stereotipe, družinska razmerja in mikrodinamike skupnosti v SV (Vuga Beršnak in drugi, 2019–2023).

Analiza kulturnih razlik med slovensko vojsko in družbo

Analitični del prispevka preučuje kulturne razlike med splošnim prebivalstvom (SJM) in pripadniki in pripadnicami Slovenske vojske (SV). Namen analize je poglobiti razumevanje civilno-vojaških razmerij ter vrednotnih orientacij, ki oblikujejo dojemanje varnosti, obrambe in družbene vloge vojske. Izhajamo iz širše raziskave v okviru doktorskega študija, pri čemer osvetljujemo deskriptivno statistiko kulturnega vidika. Za zagotavljanje primerljivosti med vzorcema je bil razvit enoten anketni instrument, utemeljen na teoretičnih izhodiščih civilno-vojaške vrzeli, prejšnjih rezultatov raziskave Slovensko javno mnenje (SJM) in obstoječih mednarodnih vprašalnikov s področja vojaške sociologije.

Vzorčenje splošne populacije (N = 1089) temelji na raziskavi SJM 2023/2, ki z verjetnostnim pristopom zagotavlja reprezentativnost odraslih prebivalcev Slovenije. Podatki so bili zbrani med novembrom 2023 in februarjem 2024 z mešano metodo (spletno in po pošti). Vojaški vzorec (N = 459) je bil oblikovan po kvotnem načelu, skladno z razmerjem med čini (vojaki, podčastniki, častniki) in regijami. Zbiranje podatkov je potekalo pozimi in spomladi leta 2024, delno na terenu po vojašnicah, delno po pošti in po spletni platformi 1KA. Vsi postopki so potekali ob ustreznih etičnih in institucionalnih soglasjih. Analiza podatkov je bila izvedena v programu R. Rezultati razkrivajo kulturne razsežnosti civilno-vojaške vrzeli v Sloveniji ter njihov pomen za razumevanje sodobnega demokratičnega urejanja vojaštva.

Zaupanje

Zaupanje v institucije predstavlja enega temeljnih kazalnikov legitimnosti političnega sistema in njegove stabilnosti. V kontekstu civilno-vojaških razmerij je stopnja zaupanja v oborožene sile in druge državne institucije ključna za razumevanje družbene integracije in podpore obrambni politiki. Visoko zaupanje praviloma odraža percepcijo profesionalnosti, učinkovitosti in politične nevtralnosti institucije, medtem ko nizko zaupanje kaže na odtujenost, pomanjkanje transparentnosti ali politično instrumentalizacijo. Analiza zaupanja v institucije tako omogoča vpogled v širše vrednotne vzorce in v razmerje med državljani, vojsko in državnimi strukturami.

Zaupanje v institucije smo merili na lestvici od 0 do 10, pri čemer je 0 označeno kot »sploh ne zaupam« in 10 kot »povsem zaupam« (glej Tabela 1).

Tabela 1: Zaupanje v institucije

	OBLASTNE STRUKTURE		MEDNARODNE ORGANIZACIJE		NACIONALNO- VARNOSTNI SISTEM	
	Slovenska Vojska	Splošna populacija	Slovenska Vojska	Splošna populacija	Slovenska Vojska	Splošna populacija
Mean	3.07	4.14	3.92	4.36	6.62	7.01
Median	2.83	4.33	4.00	4.67	7.00	7.20
SD	2.48	2.56	2.62	2.50	2.16	1.83
Min	0	0	0	0	0	0
Max	10	10	10	10	10	10
N*	438	1036	439	1035	442	1075

*veljaven N

Povprečna raven zaupanja v oblastne strukture³ kaže izrazito razliko med Slovensko vojsko ($M = 3,07$) in splošno populacijo ($M = 4,14$). Obe skupini izražata precejšnje mero skepticizma do političnih institucij, kar lahko odraža percepcijo neučinkovitosti, korupcijskih afer, politične polarizacije in dediščino postsocialističnih procesov oblikovanja države. Takšna razlika nakazuje širše vprašanje legitimnosti državnega upravljanja in morebitno odtujenost tako javnosti kot tudi vojske od političnih elit. Podobno se vzorec kaže tudi pri zaupanju v mednarodne organizacije⁴, kjer splošna populacija izkazuje nekoliko višjo raven zaupanja ($M = 4,36$) kot pripadniki Slovenske vojske ($M = 3,92$). Ta razlika je presenetljiva, saj bi lahko pričakovali, da bo vojska – kot neposredna udeleženka v strukturah Nata, EU in OZN – izkazovala večje zaupanje v te institucije. Javnost morda na te organizacije gleda bolj skozi prizmo zunanjepolitičnih in gospodarskih učinkov članstva. Hkrati v Sloveniji ostaja segment družbe, ki je do Nata skeptičen ali celo sovražen. V nasprotju z omenjenimi področji pa nacionalnovarnostni sistem (ki vključuje policijo, vojsko, gasilce, civilno zaščito in obveščevalne službe) uživa relativno visoko raven zaupanja pri obeh skupinah, $M = 6,62$ pri Slovenski vojski in $M = 7,01$ pri splošni populaciji. To kaže, da so institucije, povezane z varnostjo in zaščito, v slovenskem družbenem prostoru razumljene kot

3 Oblastne strukture je združena spremenljivka iz posamezno merjenih spremenljivk *predsednica republike, Vlada Republike Slovenije, Državni zbor, sodišča*.

4 Mednarodne organizacije kot kompozitna spremenljivka zajema posamezno merjenje spremenljivk *Evropska unija, Zveza Nato in OZN*.

nosilke stabilnosti in skupnostne solidarnosti. Visoka raven zaupanja je povezana tudi z močno tradicijo prostovoljnega gasilstva in civilne zaščite, ki predstavljata pomemben element slovenske identitete in družbene povezanosti.

Viri ogrožanja

Razumevanje virov ogrožanja je ključno za analizo sodobne varnostne dinamike in za oblikovanje obrambnih politik, ki odražajo realna tveganja in njihove zaznave v družbi. Viri ogrožanja niso več omejeni le na tradicionalne vojaške grožnje, temveč vključujejo tudi širši spekter izzivov, kot so terorizem, kibernetški napadi, energetska in gospodarska nestabilnost, migracijski pritiski, podnebne spremembe in dezinformacijske kampanje. Ti pojavi presegajo klasične meje nacionalne varnosti in zahtevajo medinstitucionalni pristop. V kontekstu civilno-vojaških razmerij analiza virov ogrožanja razkriva, kako različne družbene skupine razumejo in razvrščajo grožnje glede na njihovo pomembnost in naravo. Vojska se praviloma osredotoča na zunanje in vojaške nevarnosti, medtem ko civilno prebivalstvo več pozornosti namenja socialnim, gospodarskim in okoljskim tveganjem. Glede razumevanja virov ogrožanja v Sloveniji pri SV in splošni populaciji glej Tabelo 2.

Tabela 2: Viri ogrožanja

Koliko po vašem mnenju naslednji dejavniki ogrožajo varnost Slovenije? Ocenite na lestvici od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni, da ti dejavniki varnosti Slovenije sploh ne ogrožajo, 2 – malo, 3 – srednje in 4 – ogrožajo jo zelo močno.

		Slovenska vojska	Splošna populacija
Uničevanje okolja	Mean	2.82	3.14
	Median	3.00	3.00
	SD	0.91	0.80
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	441	1049
Naravne in tehnološke nesreče	Mean	2.98	3.14
	Median	3.00	3.00
	SD	0.84	0.78
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1056

Vojaške grožnje	Mean	2.58	2.58
	Median	3.00	3.00
	SD	0.94	0.94
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1028
Kriminal	Mean	2.98	3.11
	Median	3.00	3.00
	SD	0.83	0.80
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	434	1056
Alkohol, droge in druge psihoaktivne substance	Mean	2.80	3.10
	Median	3.00	3.00
	SD	0.91	0.87
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	441	1053
Begunci in ilegalni priseljenci (migracije)	Mean	3.46	3.08
	Median	4.00	3.00
	SD	0.71	0.90
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	438	1041
Napadi na računalniške sisteme in omrežja	Mean	3.17	3.06
	Median	3.00	3.00
	SD	0.76	0.82
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	436	1030
Gospodarski in socialni problemi (brezposelnost, revščina ...)	Mean	2.98	3.11
	Median	3.00	3.00
	SD	0.81	0.77
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1056

Terorizem	Mean	2.39	2.29
	Median	2.00	2.00
	SD	0.92	0.94
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	438	1039
Notranjepolitična nestabilnost	Mean	3.00	3.08
	Median	3.00	3.00
	SD	0.91	0.82
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	433	1021
Nestabilnost na ozemlju Zahodnega Balkana	Mean	2.64	2.67
	Median	3.00	3.00
	SD	0.78	0.84
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	433	1005
Nalezljive bolezni (covid-19 ipd.)	Mean	2.04	2.46
	Median	2.00	2.00
	SD	0.90	0.92
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	433	1052
Samomori	Mean	2.21	2.51
	Median	2.00	2.00
	SD	0.93	0.94
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	435	1002
Energetska odvisnost od tujine	Mean	2.97	3.05
	Median	3.00	3.00
	SD	0.83	0.80
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	435	1012 1012

Okoljske grožnje, kot sta uničevanje okolja ter naravne in tehnološke nesreče, sodijo med najvišje ocenjene vire ogrožanja, pri čemer splošna populacija obema

pripisuje večjo težo ($M = 3,14$) kot Slovenska vojska ($M = 2,82$ oziroma $2,98$). To nakazuje, da civilno prebivalstvo okoljsko varnost razume kot ključno sestavino splošne varnosti, medtem ko vojska grožnje praviloma dojema z operativnega vidika in varnost pojmuje bolj tradicionalno. Pri vojaških grožnjah so zaznave izenačene ($M = 2,58$), kar kaže, da klasične oblike ogrožanja ostajajo prisotne v zavesti obeh skupin, čeprav ne veljajo za najresnejše. Kriminal in socialno-gospodarske težave sodijo med visoko ocenjene vire ogrožanja, nekoliko izraziteje pri splošni populaciji ($M = 3,11$), kar odraža občutek neposrednega vpliva teh pojavov na vsakdanje življenje. Opazne razlike se pojavijo pri migracijah, ki jih Slovenska vojska ocenjuje kot najresnejši vir ogrožanja ($M = 3,46$), bistveno višje kot splošna populacija ($M = 3,08$). To je razumljivo, glede na operativne izkušnje vojske pri varovanju meje in upravljanju migracijskih valov. Kibernetске grožnje pa sta obe skupini prepoznali kot pomembne (SV $M = 3,17$; SP $M = 3,06$), kar odraža splošno zavedanje o ranljivosti informacijske infrastrukture. Terorizem in nestabilnost na Zahodnem Balkanu sta ocenjena kot zmerni grožnji (okoli $M = 2,6$). Nalezljive bolezni in samomori so ocenjeni nižje, čeprav javnost tem vprašanjem pripisuje nekoliko večjo težo kot SV. Nazadnje je kot vir ogrožanja v obeh skupinah visoko prepoznana energetska odvisnost od tujine (SV $M = 2,97$; SP $M = 3,05$), kar potrjuje razumevanje energetske varnosti kot osrednje komponente sodobne nacionalne varnosti.

Skupno gledano Slovenska vojska pogosteje poudarja zunanje in migracijsko-varnostne izzive, medtem ko civilno prebivalstvo večji pomen pripisuje družbenim, okoljskim in gospodarskim tveganjem. Ta razlika v zaznavanju odraža različne institucionalne vloge, vrednote in izkušnje obeh skupin in hkrati ponuja vpogled v raznolike dimenzije slovenske varnostne kulture.

Vrednote

Vrednote predstavljajo temeljni okvir, skozi katerega posamezniki in družbene skupine razumejo svet, sprejemajo odločitve ter oblikujejo stališča do družbenih in političnih vprašanj. V kontekstu civilno-vojaških razmerij so še posebej pomembne, saj usmerjajo razumevanje dolžnosti, avtoritete, kolektivizma, patriotizma in odnosa do uporabe sile. Razlike v vrednotnih orientacijah med vojsko in družbo tako razkrivajo globlje kulturne razlike, ki lahko vplivajo na stopnjo medsebojnega razumevanja, in zaupanja ter legitimnosti oboroženih sil.

Analiza vrednot omogoča vpogled v to, ali Slovenska vojska odraža širše družbene vrednote ali pa se od njih oddaljuje. Primerjava med Slovensko vojsko in splošno populacijo pokaže, v kolikšni meri je vojska integrirana v nacionalni

vrednotni okvir, v kolikšni meri pa ohranja lastno profesionalno in organizacijsko identiteto, ki jo ločuje od civilnega okolja. Osrednji cilj je ugotoviti pomembnost vrednot v vojski in pri vzgoji otrok ter oceniti, ali imajo vojaški in civilni voditelji enake vrednote kot drugi ljudje. Z raziskovanjem obsega usklajenosti ali razhajanja vrednot v družbi pridobimo vpogled v civilno-vojaška razmerja in zastopanost vrednot pri oblikovanju politik.

Najprej se posvetimo opisnim statistikam dveh sklopov vprašanj (glej Tabelo 3 in Tabelo 4), koliko so vrednote pomembne za vzgojo otrok in koliko za vojsko, med vzorci splošne populacije in pripadnikov/-ic SV.

Tabela 3: Pomembnost vrednot za vzgojo otrok

<i>Koliko so po vašem mnenju naslednje lastnosti pomembne za vzgojo naših otrok (1 – zelo nepomembne, 2 – dokaj nepomembne, 3 – dokaj pomembne, 4 – zelo pomembne)?</i>			
		Slovenska vojska	Splošna populacija
Domoljubje, pogum, čast, tovarištvo	Mean	3,60	3,12
	Median	4	3
	SD	0,69	0,92
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1043
Poštenost, pravičnost	Mean	3,85	3,57
	Median	4	4
	SD	0,51	0,95
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1065
Ustvarjalnost, radovednost	Mean	3,58	3,40
	Median	4	4
	SD	0,64	0,94
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	439	1054
Potrpežljivost, odpornost, odločnost	Mean	3,68	3,45
	Median	4	4
	SD	0,60	0,93
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1056

Solidarnost, sodelovanje, empatija	Mean	3,6	3,47
	Median	4	4
	SD	0,64	0,93
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1058

V obeh skupinah so povprečja visoka, kar kaže na splošno soglasje o pomenu obravnavanih vrednot za vzgojo otrok. V Slovenski vojski izstopata poštenost in pravičnost ($M = 3,85$), sledijo potrpežljivost, odpornost in odločnost ($M = 3,68$), solidarnost, sodelovanje in empatija ($M = 3,60$) ter domoljubje, pogum, čast in tovarištvo ($M = 3,60$), nekoliko nižje pa se uvrščata ustvarjalnost in radovednost ($M = 3,58$). V splošni populaciji sta najvišje ocenjeni poštenost in pravičnost ($M = 3,57$), sledijo solidarnost, sodelovanje in empatija ($M = 3,47$), potrpežljivost, odpornost in odločnost ($M = 3,45$), ustvarjalnost in radovednost ($M = 3,40$) ter domoljubje, pogum, čast in tovarištvo ($M = 3,12$).

Tabela 4: Pomembnost vrednot za vojsko

Koliko so po vašem mnenju naslednje lastnosti pomembne za vojsko (1 – zelo nepomembne, 2 – dokaj nepomembne, 3 – dokaj pomembne, 4 – zelo pomembne)?

		Vojska	Splošna populacija
Domoljubje, pogum, čast, tovarištvo	Mean	3,81	3,51
	Median	4	4
	SD	0,54	0,95
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1040
Poštenost, pravičnost	Mean	3,78	3,49
	Median	4	4
	SD	0,58	0,94
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	440	1038
Ustvarjalnost, radovednost	Mean	3,22	2,91
	Median	3	3
	SD	0,85	0,98
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	438	1017

Potrpežljivost, odpornost, odločnost	Mean	3,70	3,48
	Median	4	4
	SD	0,60	0,90
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	438	1038
Solidarnost, sodelovanje, empatija	Mean	3,61	3,44
	Median	4	4
	SD	0,67	0,92
	Min	1	1
	Max	4	4
	N	438	1035

Pri oceni vrednot, pomembnih za vojsko, pride do pričakovanih premikov. Obe skupini najvišje ocenjujeta domoljubje, pogum, čast in tovarištvo (SV M = 3,81; SP M = 3,51), sledijo poštenost in pravičnost (SV M = 3,78; SP M = 3,49) ter potrpežljivost, odpornost in odločnost (SV M = 3,70; SP M = 3,48). Ustvarjalnost in radovednost ostajata najnižje ocenjeni vrednoti. Razlike kažejo jasno ločnico med področjema: vzgoja otrok poudarja prosocialne in razvojne vrednote, medtem ko je vojaško okolje tesneje vezano na tradicionalne, kolektivne in moralne vrednote, kot so pogum, čast in lojalnost.

Domoljubje, pogum, čast in tovarištvo sta po mnenju obeh skupin pomembnejša za vojsko kot pa za vzgojo otrok (npr. iz 3,60 na 3,81 pri Slovenski vojski ter iz 3,12 na 3,51 v splošni populaciji). Nasprotno pa sta ustvarjalnost in radovednost višje ovrednoteni v zvezi z vzgojo otrok kot pa v zvezi z vojsko (iz 3,58 na 3,22 v SV ter iz 3,40 na 2,91 v splošni populaciji), kar kaže, da civilno okolje individualni razvoj in ustvarjalno izražanje bolj poudarja. Poštenost in pravičnost ostajata visoko cenjeni v obeh kontekstih, z zelo majhnimi razlikami med domenama (3,85 → 3,78 v SV; 3,57 → 3,49 v javnosti). Podobno velja za solidarnost, sodelovanje in empatijo, ki so nekoliko višje ocenjene v zvezi z vzgojo otrok, a ostajajo pomembne tudi v zvezi z vojsko (3,60 → 3,61 v SV; 3,47 → 3,44 v javnosti). Potrpežljivost, odpornost in odločnost pa sta v obeh skupinah nekoliko višje ocenjeni v kontekstu vojske (3,68 → 3,70 v SV; 3,45 → 3,48 v javnosti), kar odraža percepcijo teh lastnosti kot bistvenih za vojaško delovanje. Ti premiki potrjujejo jasno ločnico med domenama: vzgoja otrok je povezana z razvojnimi in prosocialnimi vrednotami, vojaško okolje pa z bolj tradicionalnimi, kolektivnimi in moralno-etičnimi poudarki, pri čemer poštenost ostaja univerzalna vrednota.

Temeljni postulati civilno-vojaških razmerij

Analiza temeljnih postulatov civilno-vojaških razmerij predstavlja osrednji del razumevanja sodobne vojaške sociologije. Med najpomembnejšimi vprašanji s tega področja sta razmerje med civilno oblastjo in vojsko ter opredelitev meja profesionalne avtonomije vojske. Prvi sklop se nanaša na poseganje vojske v politiko – torej na vprašanje, v kolikšni meri vojska lahko vpliva ali sme vplivati na procese odločanja, oblikovanje varnostnih politik in družbeni diskurz o obrambi. Drugi sklop, vojaški profesionalizem, pa obsega načela strokovne usposobljenosti, lojalnosti ustavi in zakoniti oblasti, politične nevtralnosti in etične odgovornosti vojaškega poklica. Oba koncepta sta tesno povezana s klasičnimi teorijami civilno-vojaških razmerij in omogočata presojo stopnje demokratičnega civilnega nadzora in družbene integriranosti oboroženih sil. Analiza teh dveh dimenzij v slovenskem kontekstu tako ponuja vpogled v stopnjo profesionalizacije Slovenske vojske, njeno razumevanje lastne družbene vloge ter razmerje med lojalnostjo državi in politično nevtralnostjo.

Spraševali smo po strinjanju z različnimi (stopnjevanimi) posegi vojske v družbo in politiko (glej Tabela 5).

Tabela 5: Poseganje vojske v politiko

V kolikšni meri se strinjate ali ne strinjate z naslednjimi trditvami o vlogi vojske v družbi? (1 – sploh se ne strinjam; 2 – ne strinjam se; 3 – niti se ne strinjam niti se strinjam; 4 – strinjam se; 5 – v celoti se strinjam)⁵

		Splošna populacija (SJM 2023)	Slovenska vojska
Vojska naj javno izraža svoja politična stališča.	Mean	2,35	2,01
	Median	2	2
	SD	1,23	1,23
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	911	424
Vojska naj javno kritizira oblast.	Mean	2,27	2,44
	Median	2	2
	SD	1,19	1,34
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	926	420

5 V anketnem vprašalniku smo v dogovoru s SV vprašanja podali v nikalni obliki, ki smo jih kasneje za namen analize rekodirali.

Vojska naj ima neposreden političen vpliv v družbi.	Mean	2,06	2,34
	Median	2	2
	SD	1,11	1,31
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	911	415

Iz rezultatov v tabeli je razvidno, da je podpora politični vlogi vojske v Sloveniji nizka tako med pripadniki Slovenske vojske kot tudi v splošni populaciji. Pri trditvi »*Vojska naj javno izraža svoja politična stališča*« je povprečna ocena v splošni populaciji 2,35 (SD = 1,23; N = 911), medtem ko je v vojaškem vzorcu nekoliko nižja, 2,01 (SD = 1,23; N = 424), kar kaže na večjo zadržanost vojaškega osebjaja do javnega izražanja političnih mnenj. Pri trditvi »*Vojska naj javno kritizira oblast*« so rezultati podobni: splošna populacija (M = 2,27; SD = 1,19; N = 926) izraža rahlo nižjo podporo kot pripadniki Slovenske vojske (M = 2,44; SD = 1,34; N = 420), kar lahko kaže na občutek institucionalne distance ali na zaznano potrebo po večji notranji avtonomiji vojske. Najbolj občutljivo vprašanje predstavlja »*Vojska naj ima neposreden političen vpliv v družbi*«, kjer je podpora v obeh skupinah nizka, a nekoliko višja v vojski (M = 2,34; SD = 1,31; N = 415) kot pa v splošni populaciji (M = 2,06; SD = 1,11; N = 911).

Rezultati kažejo na široko uveljavljeno podporo načelu civilnega nadzora nad vojsko, kar potrjuje zavezanost sistema demokratičnim normam in politični nevtralnosti vojske. Hkrati pa nekoliko večja sprejemljivost politične vloge znotraj vojaškega vzorca nakazuje obstoj določenih napetosti ali pa nevednosti znotraj SV.

Nadalje smo spraševali tudi po strinjanju s tremi hipotetičnimi scenariji (glej Tabelo 6) o vojaškem profesionalizmu, pri čemer je drugi scenarij (*Vojska naj ima profesionalno avtonomijo, a politične in strateške usmeritve za njeno delovanje naj sprejema politika*) konceptualno in prakseološko skladen z demokratičnimi ureditvami.

Tabela 6: Vojaški profesionalizem

Koliko se strinjate ali ne strinjate z naslednjimi trditvami? Ocenite z lestvico od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da se sploh ne strinjate, in 5, da se v celoti strinjate.⁶

		Splošna populacija (SJM 2023)	Slovenska vojska
Tako politične in strateške kot tudi strokovne odločitve, povezane z njenim delovanjem, naj vojska sprejema sama.	Mean	2,67	3,07
	Median	2	3
	SD	1,14	1,27
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	868	412
Vojska naj ima profesionalno avtonomijo, a politične in strateške usmeritve za njeno delovanje naj sprejema politika.	Mean	3,46	3,05
	Median	2	3
	SD	1,02	1,35
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	867	415
Tako politične in strateške kot tudi strokovne odločitve, vključno z načinom izvajanja nalog, naj sprejema politika.	Mean	2,65	2,22
	Median	2	2
	SD	1,10	1,19
	Min	1	1
	Max	5	5
	N	853	416

Rezultati kažejo razmeroma dobro razumevanje razmerja med profesionalno avtonomijo vojske in civilnim nadzorom, hkrati pa razkrivajo tudi določene napetosti v percepciji teh vlog. Prva trditev, »*Tako politične in strateške kot tudi strokovne odločitve, povezane z njenim delovanjem, naj vojska sprejema sama*«, prejema nizko podporo v splošni populaciji ($M = 2,67$; $SD = 1,14$; $N = 868$) in nekoliko višjo v SV ($M = 3,07$; $SD = 1,27$; $N = 412$). To pomeni, da večina vprašanih ne podpira ideje popolne institucionalne avtonomije vojske, ki bi delovala brez civilnega nadzora, kar bi po teoriji lahko pomenilo odsotnost demokratičnega nadzora in tveganje za neustrezno uporabo sile. Druga trditev, »*Vojska naj ima profesionalno avtonomijo, a politične in strateške usmeritve za njeno delovanje naj sprejema politika*«, prejema najvišjo podporo v splošni populaciji in visoko tudi med SV (splošna populacija $M = 3,46$; $SD = 1,02$; vojska $M = 3,05$; $SD = 1,35$).

6 V anketnem vprašalniku smo v dogovoru s SV prvo vprašanje v tabeli podali v nikalni obliki, ki smo ga kasneje za namen analize rekodirali.

Gre za t. i. **objektivni civilni nadzor**, ki je temelj demokratičnih civilno-vojaških razmerij (po Huntingtonu), saj omogoča strokovno avtonomijo vojske, pri čemer naj bi se ta prostovoljno podrejala civilnim gospodarjem. Tretja trditev, »*Tako politične in strateške kot tudi strokovne odločitve, vključno z načinom izvajanja nalog, naj sprejema politika*«, prejema najnižjo podporo (splošna populacija $M = 2,65$; $SD = 1,10$; vojska $M = 2,22$; $SD = 1,19$). To kaže na zavračanje t. i. **subjektivnega nadzora**, pri katerem civilne oblasti prekomerno posegajo v profesionalno sfero vojske, kar zmanjšuje njeno strokovno avtonomijo in učinkovitost.

Čeprav je med pripadniki Slovenske vojske najvišje povprečje zabeleženo pri prvi trditvi, ki zagovarja popolno avtonomijo vojske, to ne kaže nujno na odmik od demokratičnih norm, ampak je tak rezultat do določene mere lahko pričakovan. Pripadniki/-ice se namreč naravno zavzemajo za večjo strokovno in institucionalno samostojnost. Kljub temu takšen vzorec lahko nakazuje določeno **nepoznavanje teoretskih temeljev civilno-vojaških razmerij**, predvsem razlike med profesionalno avtonomijo in popolno neodvisnostjo od civilne oblasti. Podobno visoka podpora drugemu, demokratično pravilnemu scenariju pa potrjuje, da večina vprašanih – tako v civilni kot tudi v vojaški sferi – razume potrebo po ravnotežju med civilnim nadzorom in profesionalno avtonomijo.

Razprava in sklep

Analiza kulturnih značilnosti Slovenske vojske (SV) in primerjava z rezultati reprezentativnega vzorca splošne populacije razkriva več pomembnih razlik in podobnosti, ki osvetljujejo sodobno stanje civilno-vojaških razmerij v Sloveniji. Ker so izsledki zasnovani na deskriptivni ravni, rezultatov ni mogoče interpretirati kot dokaz o obsegu civilno-vojaške vrzeli, vendar pa ponujajo vpogled v vzorce vrednot, percepcij in stališč, ki oblikujejo odnose med vojsko in družbo.

Zaupanje v institucije ostaja eden od osrednjih kazalnikov politične legitimnosti. Tako SV kot splošna populacija izkazujeta relativno visoko zaupanje v širši nacionalni varnostni sistem, izražata pa večjo skepso do oblastnih organov. Ta vzorec odraža skupno značilnost mnogih zahodnih demokracij, v katerih oborožene sile pogosto uživajo večje zaupanje javnosti kot politične institucije (Feaver in Kohn, 2001; Schake in Mattis, 2016, Garb in Malešič, 2016). V slovenskem kontekstu ta asimetrija verjetno odraža trajno percepcijo vojske kot kompetentne, apolitične institucije, katere vloga pri odzivanju na naravne in druge nesreče je še posebej cenjena.

Tako pripadniki/-ice SV kot tudi splošna populacija varnost pojmujeata široko – ne več le kot obrambo pred tradicionalnimi vojaškimi grožnjami, ampak kot skupek različnih tveganj, ki med drugim vključujejo degradacijo okolja, naravne nesreče in družbeno-gospodarsko nestabilnost. To je skladno s postmodernim razširjanjem varnostne agende. Kljub temu se pojavljajo določene razlike, saj pripadniki/-ice SV migracije zaznavajo kot izrazitejšo grožnjo, medtem ko civilno prebivalstvo večji pomen pripisuje družbenim in okoljskim izzivom. Takšna razhajanja niso nepričakovana in niso skrb vzbujajoča, saj odražajo različne izkušnje in institucionalne vloge. SV zaradi svoje neposredne vloge pri varovanju meja – predvsem izkušnje iz leta 2015 – in odzivanju na krizne razmere varnost verjetno razume predvsem skozi prizmo zunanjih groženj, medtem ko jo splošna populacija povezuje z družbenim blagostanjem in kakovostjo življenja.

Primerjava vrednot med pripadniki/-icami SV in splošno populacijo razkriva vzorec razlik, ki verjetno odraža predvsem različne institucionalne in družbene vloge, ne pa nujno vrednotnega razkoraka. Obe skupini visoko ocenjujeta poštenost, pravičnost in solidarnost, sodelovanje in empatijo, kar kaže na široko soglasje glede temeljnih družbenih norm. Razlike se pojavljajo pri domoljubju, pogumu, časti in tovarištvu, ki jih vojaški poklic – skladno s svojo naravo – postavlja v ospredje. Podobno tudi ustvarjalnost in radovednost v javnosti uživata večji pomen kot v vojaškem okolju. Rečemo lahko, da takšna struktura vrednot ustreza klasičnim opažanjem vojaške sociologije (Huntington, 1957; Janowitz, 1960), po katerih vojska razvija profesionalno etiko, ki poudarja dolžnost, hierarhijo in skupinsko kohezijo.

Analiza odnosa do vojaškega profesionalizma in civilnega nadzora razkriva določene razlike med SV in splošno populacijo. Obe skupini načeloma podpirata idejo profesionalne avtonomije vojske ob hkratnem ohranjanju politične nadvlade, kar ustreza modelu »objektivnega civilnega nadzora«. To kaže na splošno razumevanje, da mora vojska v operativnem smislu delovati strokovno in neodvisno, vendar v okviru demokratično sprejetih odločitev. Kljub temu pa rezultati nakazujejo določeno odstopanje med pripadniki/-icami SV. Nekoliko večja je naklonjenost stališču, da bi vojska morala sama sprejemati tako politične kot tudi strokovne odločitve, kar pa že pomeni prekoračitev pristojnosti. Takšen vzorec, kot omenjeno, ne vzbuja nujno skrbi, češ da bi vojska posegala v politiko, lahko pa kaže neobveščenost določenega deleža pripadnikov/-ic glede temeljnih vprašanih urejanja vojaštva v družbi. Profesionalna avtonomija ne pomeni politične neodvisnosti, ampak strokovno samostojnost v okvirih demokratičnega nadzora. Nizke ocene trditev, da bi morala politika posegati v strokovne odločitve vojske, potrjujejo zavračanje »subjektivnega nadzora«, kar je skladno z zahodnimi standardi profesionalizma. Od tod lahko izluščimo predvsem potrebo, da se pripadnike/-ice tudi vnaprej šola v civilnih institucijah.

Glede na to, da je Slovenija mlada država, ki je po prehodu iz socialističnega sistema morala vzpostaviti lastne oborožene sile po vzoru zahodnih demokratičnih držav, se odnosi med civilno in vojaško sfero zdijo stabilni, depolitizirani in institucionalno utrjeni. Rečemo lahko, da se je SV uspešno preoblikovala iz vojske, ki je temeljila na obveznem služenju vojaškega roka in imela socialistične korenine, v profesionalno institucijo, vpeto v demokratične norme (glej Malešič in drugi, 2015). Hkrati pa relativno omejeno sodelovanje med vojsko in širšo družbo prispeva k določeni socialni razdalji, ne pa nujno tudi odtujenosti. Visoko zaupanje v SV, vendar njena nizka javna prepoznavnost odražata vzorec, ki ga je mogoče opaziti v mnogih zahodnih državah, v katerih so oborožene sile zaupanja vredne, vendar ostajajo na obrobju vsakdanjega življenja (glej Malešič in Garb, 2018).

Rezultati nakazujejo širše vprašanje, kako demokratične družbe ohranjajo legitimnost svojih vojsk. Zaupanje, usklajenost vrednot in poklicna avtonomija morajo sobivati v okviru medsebojnega razumevanja. Slovenski primer kaže, da učinkovita integracija ne zahteva, da imata vojska in družba, v kateri ta deluje, enake vrednote ali percepcije, ampak je ta odvisna od skupnega spoštovanja demokratičnih norm, jasnih institucionalnih meja in neprekinjenega dialoga. Ravnavesje med avtonomijo in odgovornostjo – med poklicnim vojakom in »državljanom v uniformi«⁷ – ostaja ključno za ohranjanje te uravnoteženosti.

Viri

- Abenheim, D. (1990). *The Citizen in Uniform: Reform and its Critics in the Bundeswehr*. V: Szabo, S.F. (ur.) *The Bundeswehr and Western Security*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-11032-2_3.
- Bacevich A. (2013). *Breach of trust. How Americans failed their soldiers and their country*. New York, NY: Henry Holt.
- Bacevich, A. J. in Kohn, R. H. (1997). Grand Army of the Republicans: Has the U.S. Military Become a Partisan Force? *The New Republic* 217, 22–25.
- Caforio, G. in Kummel, G. (2005). *Military Missions and Their Implications Reconsidered: The Aftermath of September 11th*. Amsterdam: Elsevier.
- De Angelis, K. K., Kelty, R., Ender, M. G., Rohall, D. E. in Matthews, M. D. (2022). Ubiquity with a Dark Side: Civil-Military Gaps in Social Media Usage. V De Baseggio, E. M., Schneider, O., in Szvircsev Tresch, T. (ur.). *Social Media and the Armed Forces*. Springer. 15–30.

7 Glede razprave o državljanu v uniformi glej npr. Abenheim (1990), Habenicht (2012) in Kolterman (2012).

- Feaver, P. D. in Kohn, R. H. (2001). *Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security*. Cambridge, MA in London: MIT Press.
- Furlan, B. (2012). *Civilni nadzor in delovanje vojske* [doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani. doktorska disertacija.
- Garb, M in Malešič, M. (2016). The causes of trust and distrust in the military. *Defense and security analysis* 32(1), 64–78.
- Garb, M. (2009). Divergentno in konvergentno v odnosu med vojsko in družbo. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja* 46(1/2), 105–125.
- Garb, M. (2017). Divergent or convergent trends in professional military education in Slovenia? *Journal of defence resources management* 8(2), 31–41.
- Grizold, A. (1997). Civil-Military Relations in Slovenia. V Bebler, A. (ur.). *CivilMilitary Relations in Post-Communist States: Central and Eastern Europe in Transition* (str. 101–109). Westport; London: Praeger.
- Grizold, A. (2001). Civilian Control of the Armed Forces in Slovenia. *Politička misao* 38(5), 123–127.
- Habenicht, M. T. (2012). *Die Führungsphilosophie der Bundeswehr (Innere Führung) – Eine Idee zur Menschenführung auch für andere Organisationen?...!: Was ist Innere Führung? ... Innere Führung?* Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Hillen, J. (1998). The Civilian-Military Gap: Keep it, Defend it, Manage it. *Proceedings of the United States Naval Institute* 124, 2–4.
- Hines, L. A., Gribble, R., Wessely, S., Dandeker, C., in Fear, N. T. (2015). Are the Armed Forces Understood and Supported by the Public? A View from the United Kingdom. *Armed Forces & Society* 41(4), 688–713.
- Holsti, O. R. (1998). A Widening Gap between the U.S. Military and Civilian Society?: Some Evidence, 1976–96. *International Security* 23(3), 5–42.
- Huntington, S. P. (1957). *The Soldier and the State: The Theory and Politics of CivilMilitary Relations*. New York: Vintage Books.
- Janowitz, M. (1960). *The Professional Soldier, a Social and Political Portrait* Glencoe, IL: Free Press, 1960.
- Jelušič, L. (1997). *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jelušič, L. in Garb, M. (2005). The Cultural Gap Between the Military and the Parent Society in Slovenia. v Caforio, G. in Kummel, G. (ur.). *Military Missions and their implications Reconsidered: The Aftermath of September 11th*.
- Kitfield, J. (2000). The Pen and the Sword. *Government Executive* 32, 18–28.
- Koltermann, J. O. (2012). Citizen in Uniform: Democratic Germany and the Changing »Bundeswehr«. *Parameters* 42(2). doi:10.55540/0031-1723.2636.
- Malešič, M. (2012). The Contemporary Military: Between Public Indifference and Trust. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences* 5(3), 21–40.
- Malešič, M. in Garb, M. (2018). Public Trust in the Military from Global, Regional and National Perspectives. V: Caforio, G., Nuciari, M. (ur.) *Handbook of the Sociology of the Military*. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71602-2_8.

- Malešič, M., in drugi. (2007). Slovensko javno mnenje 2007/1: *Mednarodna raziskava vrednot* [podatkovna datoteka]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Malešič, M., in drugi. (2009). Slovensko javno mnenje 1992/1: *Mednarodna raziskava vrednot* [podatkovna datoteka]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Malešič, M., in drugi. (2012). Slovenian Public Opinion 2012/1: *Opinions about National and International Security* [podatkovna datoteka]. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, Centre for Public Opinion Research and Mass Media. Slovenia, Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Archive of Social Data.
- Malešič, M., Jelušič, L., Garb, M., Vuga Beršnak, J., Kopač, E., in Juvan, J. (2015). *Small, but Smart?: The Structural and Functional Professionalization of the Slovenian Armed Forces*. The Military and Social Research 49. Baden-Baden: Nomos.
- Moskos, C. C. (1977). From Institution to Occupation: Trends in Military Organization. *Armed Forces & Society* 4(1), 41–50.
- Rahbek-Clemmensen, J., Archer, E. M., Barr, J., Belkin, A., Guerrero, M., Hall, C., in Swain, K. E. O. (2012). Conceptualizing the Civil–Military Gap: A Research Note. *Armed Forces & Society*, 38(4), 669–678.
- Ricks, T. E. (1997). The Widening Gap between the Military and Society. *The Atlantic Monthly* 221(20), 66–78.
- Schake, K. in Mattis, J. (ur.). (2016). *Warriors and Citizens: American Views of Our Military*. Stanford, CA: Hoover Inst. Press.
- Strachan, H. (2003). The Civil–Military »gap« in Britain. *Journal of Strategic Studies* 26(2), 43–63.
- Thomson, M. M., Hendriks, T., Piasentin, K., Holton, T., Febbraro, A., in Gill, R. (2019). Canada's Civil–Military Seminar: An Approach to Narrowing the Civil–Military Gap. *Armed Forces and Society* 45(3), 430–451.
- Vennesson, P. (2003). Civil–Military Relations in France: Is There a Gap? *Journal of Strategic Studies* 26(2), 29–42.
- Vuga Beršnak, J. (2014). Safety Bubble versus Risk Awareness: Casualty aversion among the Slovenian Public. *Armed Forces & Society* 40(2), 357–381.
- Vuga Beršnak, J. (2019–2023). *Vojaškospecifični dejavniki tveganja za dobrobit in zdravje vojaških družin*. Temeljni znanstvenoraziskovalni projekt. ARRS številka J51786.
- Vuga Beršnak, J. (2021). *Kulturne značilnosti slovenske družbe in njen odnos do varnosti : vojska na stičišču zahtev države, pričakovanj družbe in lastne pohlepnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vuga Beršnak, J., Humer, Ž., Juvan, J., Živoder, A., Jelušič, L., Švab, A., Kocjančič, K., Lobe, B., Grizold, A., & Renner, T. (2022). *Socialnoekološki modeli zdravja: pripadniki in pripadnice vojaške organizacije ter njihove družine*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Webb, J. H. Jr. (2000). Interview James Webb. *Proceedings of the United States Naval Institute* 126, str. 78–81. [pregledati navajanje]
- Zwald, Z. in Berejikian, J. D. (2022). Is There a Public–Military Gap in the United States? Evaluating Foundational Foreign Policy Beliefs. *Armed Forces & Society* 48(4), 982–1002.